

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-28>

УДК 338.2:351:334

СУЧАСНІ ІНСТРУМЕНТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ

MODERN TOOLS FOR THE IMPLEMENTATION OF THE STATE POLICY OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE AGRARIAN SPHERE OF UKRAINE

Мамчур Володимир Анатолійович

доктор економічних наук, старший дослідник,
заступник директора з науково-інноваційної роботи,
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1300-3633>

Студінська Галина Яківна

доктор економічних наук, старший науковий співробітник,
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4713-4957>

Юрій Тетяна Петрівна

кандидат економічних наук,
провідний фахівець планово-фінансового відділу, асистент кафедри,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1444-4361>

Mamchur Volodymyr, Studinska Galyna

National Scientific Center «Institute of Agrarian Economy»

Yuriy Tetiana

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

У статті висвітлено систему основних інструментів реалізації державної політики щодо впровадження моделі інноваційного розвитку аграрної сфери України. Визначено вертикальний та горизонтальний розподіл інструментарію реалізації державної політики та функціональне навантаження на кожен групу інструментів – правову, адміністративну та економічну. Обґрунтовано умови ефективного застосування інструментів реалізації державної політики – спадкоємність рішень, персональна відповідальність за їх реалізацію, прозорість конкурсних відборів на державні посади. Наголошено, що аграрні кластери є інноваційною сучасною формою функціонування аграрного виробництва, ефективність діяльності яких щільно залежить від підтримки держави. Підкреслено, що вибір системи інструментів реалізації державної політики для координації розвитку аграрної сфери України залежить від складності соціально-економічних, політичних та екологічних задач з урахуванням вимог системи національної стійкості та економіко-екологічних наслідків війни.

Ключові слова: інструменти реалізації державної політики, аграрна сфера, інновація, аграрні кластери, інвестиції, аграрне виробництво, сільські території.

The article highlights the system of the main tools for the implementation of state policy regarding the implementation of the model of innovative development of the agrarian sphere of Ukraine. It is emphasized that the sectoral structure of GDP of the economy of a developed country should tend to a similar average world ratio, a significant deviation from it inhibits the economic development of the country. It is emphasized that the innovative architecture of the agricultural development model should be built according to the principles of the optimal sectoral structure of the national economy through the implementation of a system of innovative tools, among which institutional tools occupy an important place. The vertical and horizontal distribution of the state policy implementation toolkit and the functional load on each group of tools – legal, administrative and economic – have been determined. A classification system of the main tools for the implementation of state

policy in the context of the model of innovative development of the agrarian sphere of Ukraine is proposed. The conditions for the effective application of state policy implementation tools are substantiated - continuity of decisions, personal responsibility for their implementation, transparency of competitive selections for public positions. It is emphasized that agrarian clusters are an innovative modern form of functioning of agricultural production, the effectiveness of which depends closely on state support. It is emphasized that the choice of a system of instruments for the implementation of state policy for the coordination of the development of the agrarian sphere of Ukraine depends on the complexity of socio-economic, political and environmental tasks, taking into account the requirements of the system of national stability and the economic and ecological consequences of the war.

Key words: tools for implementation of state policy, agrarian sphere, innovation, agrarian clusters, investments, agricultural production, rural areas.

Постановка проблеми. Ефективний розвиток аграрної сфери України є нагальним завданням, яке стоїть перед науковцями, аграріями та державою. Дві антагоністичні складові, що визначають значення ефективного розвитку аграрної сфери: вага аграрної складової в українському експорті та значна питома вага первинного сектора у ВВП країни – загострюють необхідність змін в аграрній сфері. Парадокс, що є результатом взаємного впливу цих складових, може бути вирішенням виключно через використання системи інноваційних інструментів в контексті сучасної моделі розвитку [1]. Триєдність між аграрним бізнесом, наукою та державою у розумінні завдань, що стоять перед аграрною сферою та суспільством, має спиратися на базові економічні закони ринку та сучасні інструменти їх дотримання. Ефективний розвиток аграрної сфери передбачає його двохвекторність – ефективний розвиток аграрного виробництва та суттєве підвищення соціально-економічних умов проживання населення на сільських територіях. Секторальна структура ВВП економіки розвинутої держави має тяжіти до аналогічного середньо світового співвідношення, значне відхилення від нього гальмує економічний розвиток країни. Яскравим прикладом порушення вказаного постулату є секторальна структура ВВП України, де питома вага первинного сектора переважає середньосвітову майже у 4 рази, відповідно ВВП на одну особу на стільки ж менше від середньосвітового (без врахування інших чинників, що впливають на рівень ВВП). Складність згаданого вище завдання посилюється сучасною необхідністю його виконання в контексті національної системи стійкості, складних екологічних та економічних умовах воєнної та післявоєнної відбудови національної економіки країни. Інноваційна архітектура моделі розвитку аграрної сфери має бути побудована за принципами оптимальної секторальної структури національної економіки через впро-

вадження системи інноваційних інструментів, серед яких важливе місце займають інституційні інструменти, тобто інструменти реалізації державної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Враховуючи те, що сільське господарство є системоутворюючим у національній економіці через його вплив на продовольчу, економічну, екологічну, енергетичну та загальну безпеку країни, а також джерелом, що забезпечує розвиток технологічно пов'язаних галузей в українській економіці, Кірдан О. П. ставить за мету дослідити фактори, які визначають вибір інструментів у процесі реалізації аграрної політики, але за фактом розглядає теорії та концепції суспільного вибору, намагаючись висвітлити зв'язок між політичними і економічними силами в різних галузях та соціальних групах. У висновках до основних інструментів аграрної політики, що застосовуються для зміни умов торгівлі між країнами, дослідник відносить імпорتنі тарифи, експортні податки, квоти на імпорту, вимоги до якості товару, експортні субсидії, експортні ембарго, зміни в курсах обміну валют, нетарифні обмеження торгівлі. При цьому, Кірдан О. П. справедливо підкреслює, що найсуттєвіші ефекти впливу кожного інструменту відчуваються на цільовому ринку, для якого і застосовуються політичні дії, важливо пам'ятати про вторинні наслідки таких дій [2, с. 32]. Всі згадані дослідником інструменти є зовнішніми, хоча вимоги до якості аграрної продукції та зміни в курсах обміну валют мають не аби яке значення в межах окремої національної економіки, оскільки мова йде про здоров'я громадян країни, а також про істотні умови проведення сільськогосподарської діяльності та її рентабельність.

Власний погляд на інновації, в тому числі на інституційні інструменти реалізації державної політики сформулювала Юринець З. В., що фундаментально дослідила їх в контексті формування інноваційних стратегій. Залежно

від предметного змісту поняття «інновація» дослідниця розглядає цілу систему інновацій, а саме: техніко-технологічні, економічні, управлінські, організаційні, соціальні екологічні, інформаційні, політичні, маркетингові, правові та юридичні [3, с. 12], що щільно корелює з нашим задумом класифікації системи інновацій в аграрній сфері [4, с. 0]. Авторка підкреслює, що отримання результатів від інноваційної діяльності та досягнення цілей соціально-економічного й інноваційного розвитку відбувається завдяки розробленню та впровадженню інструментів державного регулювання інноваційної діяльності [3, с. 108]. Разом з тим, аналізуючи 12 державних програм в сфері науково-технічного та інноваційного розвитку України, дослідниця наголошує, що всі вони зорієнтовані, насамперед, на окремі *точкові напрями* у науково-технічній сфері. Програма ж розвитку інвестиційної й інноваційної діяльності в Україні, дія якої продовжена, на жаль, у більшій своїй частині має лише декларативний характер, а у програмах соціально-економічного розвитку районів надто мало уваги приділяється саме інноваційному розвитку територій [там же, с. 115–117]. Це важливий момент для нашого дослідження, оскільки аграрна сфера має розвиватися одночасно в двох векторах – ефективне аграрне виробництво та підвищення соціально-економічних умов проживання населення на сільських територіях. Юринець З. В. робить логічний висновок, що інноваційна стратегія держави є *підґрунтям управління інноваційним розвитком і діяльністю*, використання інноваційного потенціалу дає можливість підвищити конкурентоспроможність, створює умови для соціального й економічного розвитку національної економіки, і, як наслідок, сприяє ефективному розвитку економіки підприємств, регіонів, країни загалом [3, с. 354]. Тобто інноваційна стратегія розвитку аграрної сфери України має стати фундаментом її перетворення із сировинної, соціально слабкої у сучасну, ефективну та конкурентоспроможну. Важливим залишається реалізація такої стратегії, адже відсутність спадкоємності державних рішень, а також відповідальності державних діячів за порушення реалізації стратегії нівелює її можливості.

Питанням розробки ефективної стратегії розвитку аграрної сфери України та механізмів її інтеграції у світовий економічний простір присвячено дослідження Надвинничного С. А. [5]. На думку науковця, економічний

розвиток аграрної сфери у сучасних умовах визначають *регіональні аграрні кластери*, які сприяють покращенню інвестиційного клімату, створюють умови для реалізації замкнутого циклу виробництва, сприяють зростанню конкурентоспроможності продукції, збільшенню обсягів експорту продуктів переробки сільськогосподарської продукції тощо [5, с. 43]. Поділяємо таку думку автора та наголошуємо, що аграрні кластери, як одна із інноваційних форм розвитку аграрної сфери України, повинна мати державну підтримку через певні інституційні інструменти реалізації державної політики.

В умовах ускладнення і посилення невизначеності зовнішнього середовища, на думку Кірнос І. О., підвищується актуальність попереджувального підходу державної політики, заснованого на стратегічному передбаченні та проактивному формуванні й управлінні майбутнім. Дослідження автора присвячено форсайту як інструменту державного стратегічного планування, який покращує стратегічне управління не тільки за допомогою конкретних продуктів, але і за рахунок участі стейкхолдерів у процесі форсайту [6, с. 3–4]. Стратегічне планування в аграрній сфері відіграє важливу роль, оскільки до традиційних чинників, що впливають на реалізацію прогнозів, додаються специфічні – кліматичні та погодні умови, а в післявоєнний період – значні екологічні збитки, що серйозно ускладнюють процес планування. Невипадково технологічно розвинуті країни, зокрема Японія, США, Велика Британія, Франція, Німеччина, звертаються до різних методів форсайту (методу Дельфі, критичних технологій, розробки сценаріїв, технологічна дорожня карта і формування експертних панелей).

Необхідність оптимального вибору інституційних інструментів реалізації державної політики привернули увагу Святогор В. В., що дослідив теоретико-методологічні основи державної інноваційної політики та її складників. Автор також приходять до висновку, що реалізація державної інноваційної політики має бути підпорядкована стратегії інноваційного розвитку та використовувати цільові програми. У якості сильного аргументу дослідник наводить приклад системи державних програм США, що спрямовані на фінансування малих інноваційних підприємств: 1) програма підтримки інноваційних досліджень малого бізнесу (The Small Business Innovation Research Program – SBIR); 2) програма з поширення технологій малого бізнесу

(The Small Business Technology Transfer Program – STTR); 3) програма зі створення інвестиційних компаній для малого бізнесу (The Small Business Investment Company – SBIC) [7, с. 266]. Наголосимо на тому, що згадані програми прийняті в США після введення в дію Закону про інноваційний розвиток малого бізнесу в 1982 році для надання федеральних грантів на дослідження малим підприємствам, мають фінансову підтримку держави та є актуальними більше 40 років. Зміна 7 президентів країни не змінило бажання країни щодо подальшого інноваційного розвитку малого бізнесу.

Проблема розвитку сільських територій має розглядатися комплексно в контексті стратегії розвитку аграрної сфери, адже демографічна криза сільської місцевості не може бути вирішена незалежно без відповідного інноваційного розвитку аграрного виробництва. Саме тому, дослідження Бабич Д. В. та Бабич С. М. щодо інструментів державного регулювання зайнятості має безпосереднє відношення до даної роботи. Автори розглядають державну політику зайнятості як систему механізмів та заходів державного впливу на соціально-економічний розвиток суспільства в цілому і кожного з його членів зокрема та констатують, що ефективна зайнятість можлива, тільки при узгодженні регіональних і загальнодержавних інтересів та використанні відповідних інструментів [8, с. 102]. Демографічні проблеми сучасних сільських територій України потребують застосування інноваційних інструментів державної політики.

Застосування інноваційних процесів є необхідним у всіх сферах суспільного життя, включаючи аграрну сферу України. Оскільки держава виступає в ролі суб'єкта економічних відносин, а також як регулюючий та керуючий орган, довготривалі ризики інвестицій у інноваційну діяльність має взяти на себе держава. Саме на такий аспект інноваційного розвитку звернула увагу Котельбан С. В., розглядаючи фінансові інструменти державного регулювання інноваційної діяльності, серед яких виділяє прямі методи, зокрема бюджетні субсидії та непрямі методи, зокрема податкові пільги [9, с. 118]. Фінансові інструменти реалізації державної політики відіграють значну роль у розвитку с/г у багатьох країнах світу, отже такий досвід не буде зайвим і в Україні.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Вибір інструментів реалізації державної політики щільно пов'язаний з соціально-економічними, політичними,

екологічними проблемами. Формування інноваційної моделі аграрної сфери України потребує вибору та застосування відповідних сучасних інноваційних інструментів реалізації державної політики. Визначення системи цих інструментів реалізації державної політики в контексті двовекторної моделі інноваційного розвитку аграрної сфери досі залишається невирішеною.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою даного дослідження є визначення та систематизація сучасних інструментів реалізації державної політики, що здатні забезпечити ефективне функціонування моделі інноваційного розвитку аграрної сфери України в умовах її післявоєнної вибудови. Відповідно до обраної мети були сформульовані наступні завдання:

- дослідити типи інструментів реалізації державної політики;
- проаналізувати сучасні інструменти реалізації державної політики та пояснити їх роль в моделі інноваційного розвитку аграрної сфери України;
- обґрунтувати умови ефективного застосування інструментів реалізації державної політики.

Визначити перелік інструментів реалізації державної політики, що є необхідним для забезпечення ефективного функціонування моделі інноваційного розвитку аграрної сфери та систематизувати їх за типами.

Викладення основного матеріалу дослідження. Під інструментами реалізації державної політики розуміються засоби практичного впровадження управлінського рішення. Серед інструментів реалізації державної політики традиційно виокремлюють дві підгрупи: загальні (універсальні) і локальні (специфічні). *Загальні інструменти управління* – це чинні, закріплені в правових актах норми і правила управлінської діяльності, які мають форму законів, статутів, інструкцій, обмежень тощо. *Локальні інструменти управління* мають частковий вияв, підсилюючи виконання більш вагомого управлінського рішення, і можуть набувати форми постанов, наказів, розпоряджень, угод, контрактів, нарад тощо [10].

За рівнем застосування інструменти реалізації державної політики поділяють на макрота і мікроекономічні. Інструменти реалізації державної політики макрорівня використовуються для управління народним господарством, окремими галузями, в тому числі аграрною сферою, до якої належить аграрне виробництво. До вагомих макроекономіч-

них інструментів відносяться: державний та місцеві бюджети, цільові програми, стратегії розвитку (національні, регіональні, галузеві) та соціально-економічні прогнози, інвестиції (державні, прями іноземні), державне страхування та соціальне забезпечення та ін. *Мікро-економічні інструменти управління* застосовуються на виробничих підприємствах, установах соціальної сфери, у суспільному житті, а, отже, також належать до системи

інструментарію управління аграрною сферою. Класифікаційна система основних інструментів реалізації державної політики у контексті моделі інноваційного розвитку аграрної сфери України зображено на рис. 1.

До *мікроекономічних інструментів* належать установчі документи підприємств, ліцензії, грошові інструменти, статuti суб'єктів господарювання, колективні договори, угоди, функціональні інструкції тощо.

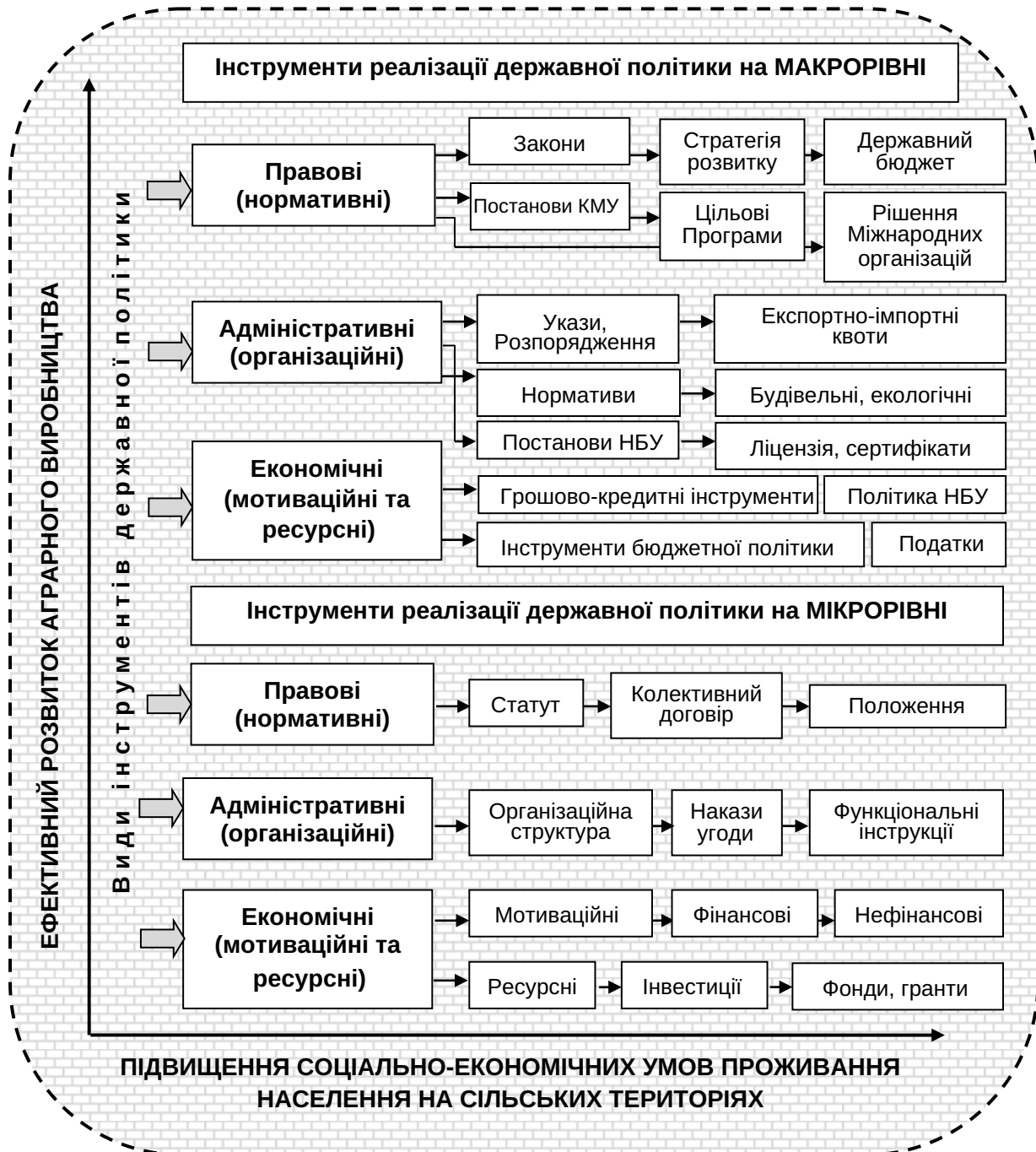

Рис. 1. Основні інструменти реалізації державної політики в контексті моделі інноваційного розвитку аграрної сфери

Джерело: запропоновано авторами

Залежно від природи походження інструменти реалізації державної політики поділяють на три основні групи: правові (нормативні), адміністративні (організаційні) та економічні (мотиваційні та ресурсні). До правової групи інструментів реалізації державної політики належать всі нормативні документи, які регламентують рамки економічної діяльності господарських суб'єктів, а також фізичних осіб. Серед найбільш впливових *правових інструментів*, що регламентують функціонування аграрної сфери – Земельний кодекс України, ЗУ «Про державну підтримку сільського господарства України», «Про фермерське господарство», «Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу» та інші.

Саме до цієї групи належить і стратегія розвитку держави, галузі, регіону, а на мікрорівні – стратегія розвитку сільської території, зокрема.

До *адміністративних інструментів реалізації державної політики* відносяться укази, розпорядження, які обмежують чи нормують окремі види господарської діяльності, а також надають дозволи на певні види діяльності чи їх заборону, тобто такі, що організують реалізацію правових інструментів державної політики. Серед адміністративних інструментів реалізації державної політики - ліцензії, сертифікати якості, екологічні стандарти, експортно-імпортні квоти, тощо. До дійових адміністративних інструментів мікрорівня належать, зокрема, корпоративна та організаційна культура підприємств, маркетинг та брендинг, саме ці інструменти є досить новими для української економіки та довели свою інноваційність у практиці світових економічних лідерів.

Економічні інструменти реалізації державної політики регулювання поділяються на *грошово-кредитні інструменти та інструменти бюджетної політики*. До першої групи інструментів належать а) регуляторна політика центрального банку; б) регулювання рівня мінімальних фінансових резервів центрального банку; в) операції державних установ на ринку цінних паперів, зокрема, емісія, торгівля, погашення державних зобов'язань. *Бюджетна політика* є інструментом прямого державного економічного регулювання. Серед поширених фінансово-бюджетних методів – рівень державних витрат, ставки податків, цінова політика. Останній інструмент є вагомим щодо регулювання цін на тарифи на електроенергію, а також на сільськогос-

подарську продукцію. Аграрне виробництво визнане більшістю технологічно розвинутими країнами світу сенситивною галуззю, тобто такою, що потребує державної підтримки та регулювання. Державний бюджет, а також бюджети на всіх рівнях також належать до економічних інструментів реалізації державної політики, оскільки вони відіграють роль зовнішнього індикатора економічного здоров'я національної економіки, а також є регуляторним інструментом держави. Податки, як фінансово-бюджетний інструмент реалізації державної політики відіграють не тільки фіскальну функцію, а й стимулюючу та обмежувальну. Приклад такого застосування в аграрному виробництві Нідерландів розглянуто у [11]. Зауважимо, що податки є інструментом, який застосовується як на макро-, так і на мікрорівні. Відповідно податки діляться на загальнодержавні та місцеві.

Співвідношення *заробітної плати працівників різних галузей* впливає на структуру зайнятості у національній економіці. В більшості технологічно розвинутих країнах вибір майбутньої професії здійснюється під впливом особистих уподобань та професійних навичок, що забезпечує високу продуктивність праці, а, головне, задоволення працівника, що гарантує соціально-економічний спокій країни. Така можливість створена державою цілеспрямовано через оптимальне співвідношення рівня заробітної плати на державних посадах та різних галузях економіки. Вирішення двовекторної задачі інноваційного розвитку аграрної сфери з використанням згаданого інструменту допоможе вирішити демографічну проблему, що сьогодні гальмує розвиток сільських територій нашої країни.

В умовах високої корумпованості державної влади розробка системи *інструментів детінізації* в Україні на підставі світового досвіду носить обов'язковий характер. Серед інструментів детінізації виокремлюють аудит національної економіки, детінізації відмивання злочинних доходів, протидія корупції, контроль сплати податків, люстрація та презумпція невинуватості, прозорі системи ліцензування та контролю, недоторканість права власності, впровадження стандартів державного правління [12, с. 96]. Реалізація функцій контролю органів державного управління, прозорості їх діяльності залишаються проблемним питанням в Україні.

Важливим *інструментом реалізації державної підтримки* є державні цільові програми, регіональні дотації, галузева фінансова допо-

мога, державні інвестиції. Для забезпечення ефективності і результативності формування та реалізації державної політики відновлення та реінтеграції деокупованих та постраждалих від конфлікту територій вибір інструментів державної політики безпосередньо має бути пов'язаним з соціально-економічними, політичними, історичними, інформаційними, технічними умовами, а також залежати від жорсткості державно-управлінських дій [13]. Прийняття своєчасних стратегій технологічного та інноваційного розвитку України без їх фінансової підтримки, або її тимчасовості, відсутність спадкоємності у реалізації цих стратегій призвели до нульового результату.

Проблеми державного регіонального управління в умовах ризиків пов'язано з розробленням спеціальних заходів, що дозволяють персоналізувати відповідальність в умовах ризик-факторів і ризик-подій. Ця відповідальність є частиною механізму погодження соціально-економічних інтересів і має складний характер, негативний і позитивний аспекти. Негатив щодо відповідальності полягає в застосуванні дисциплінарних, матеріальних, адміністративних, кримінальних, моральних, політичних та інших санкцій за порушення тих чи інших правил, інструкцій, настанов [14, с. 117].

Кластерна модель розвитку підприємницьких структур набуває все більшої популярності, що обумовлено можливістю максимізувати додану вартість за рахунок ефекту синергізму через поєднання інноваційно-інвестиційних інструментів, ефекту масштабу за рахунок географічної концентрації. В реальній економіці кластерна модель функціонування агентів ринку є найбільш перспективною, оскільки витрачає мінімум трансакційних ресурсів (економія на масштабі) [115, с. 42]. Україна вже має певний досвід використання цієї інноваційної форми розвитку аграрного виробництва та потребує подальшої підтримки з боку держави щодо подальшого впровадження аграрних кластерів.

Результати емпіричних досліджень показують те, що сучасні кластери в аграрній сфері створюються переважно з метою максимізації вартості, проте здебільшого за умови двох основних стратегій: 1) створення специфічних захисних механізмів від ворожого поглинання (рейдерства); 2) мінімізації податків, зборів та інших обов'язкових платежів [там же, с. 43]. В контексті сучасної моделі інноваційного розвитку аграрної сфери до визначеного додасться суттєве покращення

соціально-економічних умов проживання населення на сільських територіях (в т. ч. покращення інфраструктури), оскільки названі стратегії відносяться до підвищення ефективності аграрного виробництва.

Окремо слід виділити групу інструментів реалізації державної політики, що регулюють процеси в контексті національної системи стійкості. На макрорівні, зокрема до нормативних інструментів належить Указ Президента «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року», серед адміністративних інструментів – Національний план дій до 2020 року, нові будівельні та екологічні стандарти, економічні інструменти – це, зокрема, можливість вирішити екологічні питання за рахунок фондів Європейського Союзу.

Поєднання різних інструментів надасть синергію від їх застосування в аграрній сфері, але з врахуванням певного нюансу. Інтеграція всіх можливих інструментів реалізації державної політики щодо розвитку аграрної сфери України буде ефективною з дотриманням обов'язкових критеріїв вибору державних управлінців. До таких критеріїв відносимо професійність, кваліфікацію та високу моральність людини. Такі критерії, як кумівство, особиста вигода тощо, мають бути категорично виключені у відборі державного службовця. Кваліфікаційний вибір на посаду має здійснюватися на підставі прозорого конкурсу.

Висновки. Система інституційних інструментів реалізації державної політики є досить складною та передбачає вертикальний розподіл всього інструментарію на дві групи, що діють на макро- та мікрорівнях. Залежно від природи походження інструменти державної політики поділяють на три основні групи: правові, адміністративні та економічні. Кожний тип інструментів має власне функціональне навантаження: правові інструменти виконують нормативну функцію, тобто регламентують рамки економічної діяльності господарських суб'єктів, а також фізичних осіб; адміністративні інструменти реалізації державної політики виконують організаційну функцію; економічні інструменти реалізації державної політики здійснюють мотиваційну та ресурсну функцію. Вибір системи інструментів реалізації державної політики залежить від сфери застосування та складності соціально-економічних, політичних та екологічних задач. Модель інноваційного розвитку аграрної сфери України передбачає його двохвекторність – ефективний розви-

ток аграрного виробництва та суттєве підвищення соціально-економічних умов проживання населення на сільських територіях, що ускладнюється в контексті національної системи стійкості, складних екологічних та економічних умовах воєнної та післявоєн-

ної відбудови національної економіки країни. Зазначена модель має бути побудована за принципами оптимальної секторальної структури економіки через впровадження системи інноваційних інструментів реалізації державної політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Мамчур В. А., Студінська Г. Я. Інноваційний розвиток аграрної сфери в умовах сталої економіки. *Економіка та суспільство*. 2023. № 56. URL: <http://surl.li/nywwb>
2. Кірдан О. П. Основні інструменти реалізації аграрної політики. *Економічні горизонти*. 2015. № 1. С. 29–32. DOI: [https://doi.org/10.31499/2616-5236.1\(1\).2015.140973](https://doi.org/10.31499/2616-5236.1(1).2015.140973)
3. Юринець З. В. Формування інноваційних стратегій: теорія, методологія, практика : монографія. Львів : СПОЛОМ, 2016. 412 с.
4. Студінська Г. Я. Вплив інновацій аграрної сфери на зміну секторальної структури національної економіки. *Формування ринкових відносин в Україні*. Вип. 10 (269). Київ : ДНДІМЕ, 2023. С. 91–98.
5. Надвинничий С. А. Економічний розвиток аграрної сфери України. автореферат дис...д-ра екон. наук; спец. 08.00.03 Економіка та управління національним господарством. Миколаїв : Миколаївський націон. аграрний університет, 2019. С. 47.
6. Кірнос І. О. Форсайт як інструмент державного стратегічного планування. *Інноваційна економіка*. 2013. № 6(44). С. 31–38.
7. Святогор В.В. Теоретичні основи державної інноваційної політики і її складників. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Менеджмент інновацій*. 2016. Том 24, випуск 7. С. 258–272.
8. Бабич Д. В., Бабич С.М. Інструменти державного регулювання зайнятості. URL: <file:///7227-%D1%82%D1%82%D1%96-14555-1-10-20161206%20.pdf>
9. Котельбан С. В. Сутність, методи та інструменти державного регулювання інноваційної діяльності. *Економіка та держава*. 2017. № 4. С. 115–119.
10. Толкованов В. Розвиток і впровадження інструментів політики державного управління: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Науковий вісник*. 2013. № 12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2013_12_29
11. Студінський В.А., Студінська Г.Я. Інноваційні підходи Нідерландів до розвитку аграрного виробництва. *Формування ринкових відносин в Україні*. Вип. 12 (271). Київ : ДНДІМЕ, 2023. С. 48–57.
12. Теоретико-методологічні засади та прикладні інструменти державної політики системної детінізації економічних відносин в Україні: [монографія] / Августин Р. Р. Тернопіль : Крок, 2017. 309 с.
13. Балуєва О.В., Келембет О.С. Інструменти реалізації державної політики відновлення та реінтеграції деокупованих та постраждалих від конфлікту територій. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2017. № 4. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1055>
14. Лукіша Р.Т. Заходи й інструменти державного управління ризиками регіонального розвитку в Україні. *Теорія та практика державного управління*. 2017. Вип. 2 (49). С. 117–121.
15. Банера Н. П., Гречуха Р. А. Кластери в аграрній економіці потенціал: напрямки зниження фінансових ризиків. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2023. Вип. 37. С. 41–48.

REFERENCES:

1. Mamchur V., Studinska H. (2023). Innovatsiynny rozvytok ahrarnoyi sfery v umovakh staloyi ekonomiky [Innovative development of the agrarian sphere in the conditions of a sustainable economy]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and society*. № 56. URL: <http://surl.li/nywwb>
2. Kirdan, O. P. (2015). Osnovni instrumenty realizatsiyi ahrarnoyi polityky [The main tools for the implementation of agrarian policy]. *Ekonomichni horyzonty – Economic horizons*, № 1, pp. 29–32. DOI: [doi.org/10.31499/2616-5236.1\(1\).2015.140973](https://doi.org/10.31499/2616-5236.1(1).2015.140973)
3. Yurynets' Z. V. (2016). Formuvannya innovatsiynykh stratehiy: teoriya, metodolohiya, praktyka : monohrafiya [Formation of innovative strategies: theory, methodology, practice: monograph]. L'viv: SPOLOM. 412 p.
4. Studinska H. Ya. (2023). Vplyv innovatsiy ahrarnoyi sfery na zminu sektoralnoyi struktury natsionalnoyi ekonomiky [The impact of innovations in the agrarian sphere on changes in the sectoral structure of the national economy]. *Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukrayini – Formation of market relations in Ukraine* : Zbirnyk naukovykh prats. 10 (269) K. : DNDIIME P. 91–98.

5. Nadvynnychnyy S. A. (2019). Ekonomichnyy rozvytok ahrarnoyi sfery Ukrainy [Economic development of the agrarian sphere of Ukraine]. Avtoreferat dys...d-ra ekon. nauk; spets. 08.00.03 Ekonomika ta upravlinnya natsional'nym hospodarstvom. Mykolayiv. P. 47.
6. Kirnos I. O. (2013). Forsayt yak instrument derzhavnogo stratehichnogo planuvannya [Foresight as a tool of state strategic planning]. *Innovatsiyna ekonomika – Innovation economy*. № 6(44). P. 31–38.
7. Svyatohor V. V. (2016). Teoretychni osnovy derzhavnoyi innovatsiynoyi polityky i yiyi skladnykiv [Theoretical foundations of state innovation policy and its components]. *Visnyk Dnipropetrovs'koho universytetu. Seriya: Menedzhment innovatsiy – Management of the innovative*. Vypusk 7. P. 258–272.
8. Babych D. V., Babych S. M. (2016). Instrumenty derzhavnogo rehulyuvannya zaynyatosti [Instruments of state employment regulation]. URL: <file:///7227-%D1%82%D1%82%D1%96-14555-1-10-20161206%20.pdf>
9. Kotel'ban S. V. (2017). Sutnist', metody ta instrumenty derzhavnogo rehulyuvannya innovatsiynoyi diyal'nosti [The essence, methods and tools of state regulation of innovative activity]. *Ekonomika ta derzhava – Economy and the state*. № 4. P. 115–119.
10. Tolkovanov V. (2013). Rozvytok i vprovadzhennya instrumentiv polityky derzhavnogo upravlinnya: vitchyznyanyy ta zarubizhnyy dosvid [Development and implementation of public administration policy tools: domestic and foreign experience]. *Naukovyy visnyk – Scientific Bulletin*. № 12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2013_12_29
11. Studins'kyi V.A., Studins'ka H.Ya. (2023). Innovatsiyni pidkhody Niderlandiv do rozvytku ahrarnoho vyrobnytstva. *Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukraini – Formation of market relations in Ukraine* : Zbirnyk naukovykh prats' Vyp. 12 (271). K. : DNDIIME. P. 48–57.
12. Teoretyko-metodolohichni zasady ta prykladni instrumenty derzhavnoyi polityky systemnoyi detinizatsiyi ekonomichnykh vidnosyn v Ukraini: [monohrafiya] [Theoretical and methodological foundations and applied instruments of state policy of systematic shadowing of economic relations in Ukraine] / Avhustyn R. R. Ternopil' : Krok, 2017. 309 p.
13. Baluyeva O. V., Kelembet O. S. (2017). Instrumenty realizatsiyi derzhavnoyi polityky vidnovlennya ta reintehratsiyi deokupovanykh ta postrazhdalykh vid konfliktu terytoriy [Instruments for the implementation of the state policy of restoration and reintegration of de-industrial and victims of conflict of territories]. *Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvytok – Public administration: improvement and development*. № 4. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1055>
14. Lukisha R. T. (2017). Zakhody y instrumenty derzhavnogo upravlinnya ryzykamy rehional'noho rozvytku v Ukraini [Measures and tools of public administration of risks of regional development in Ukraine]. *Teoriya ta praktyka derzhavnogo upravlinnya – Theory and practice of public administration*. Vyp. 2 (49). P. 117–121.
15. Banera N. P., Hrechukha R. A., Motyl' T. N. (2023). Klastery v ahrarniy ekonomitsi potentsial: napryamky znyzhennya finansovykh ryzkiv [Clusters in agrarian economy potential: directions for reducing financial risks]. *Naukovi zapysky L'vivs'koho universytetu biznesu ta prava – Scientific notes of the Lviv University of Business and Law*. Vyp. 37. P. 41–48.